

QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSIYALARNI MOLİYAVIY BAHOLASH

Turayeva Gulizahro

Guliston davlat universiteti dotsenti

Sindarov Eldor

Guliston davlat universiteti magistranti

Tashpo'latov Abduvohid

Jo'raqulov Muhammadamin

Guliston davlat universiteti

Bank ishi yo'nalishi talabalari

Annotatsiya: Mazkur tezisda qishloq xo'jaligida innovatsion faoliyatni moliyaviy tahlil qilishning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq etilgan. Innovatsion loyihalarni baholashda zamonaviy moliyaviy ko'rsatkichlar, xususan, sof joriy qiymat (NPV), ichki rentabellik darajasi (IRR), investitsiya rentabelligi (ROI) hamda pul oqimlari barqarorligi asosida kompleks yondashuvning ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, innovatsiyalar dastlabki bosqichda yuqori xarajatlarni talab qilsa-da, o'rta muddatda ishlab chiqarish samaradorligini oshirishi, tannarxni kamaytirishi va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashi aniqlangan. Shuningdek, innovatsion faoliyatni moliyaviy baholash tizimini takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, qishloq xo'jaligi, moliyaviy tahlil, NPV, IRR, ROI, pul oqimlari, samaradorlik, investitsiya, risk

Kirish: Hozirgi global iqtisodiy sharoitda qishloq xo'jaligini innovatsion asosda rivojlantirish oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, resurslardan samarali foydalanish hamda tarmoqning raqobatbardoshligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Ayniqsa, iqlim o'zgarishi, resurslar cheklanganligi va bozor talablarining o'zgaruvchanligi sharoitida qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish zarurati ortib bormoqda.

Shu bilan birga, innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish uni moliyaviy jihatdan to'g'ri baholash va tahlil qilishni talab etadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab qishloq xo'jaligi korxonalarida innovatsion loyihalarni baholashda yetarli darajada ilmiy asoslangan moliyaviy mexanizmlar qo'llanilmayapti. Natijada investitsion qarorlar samaradorligi past bo'lib qolmoqda.

Asosiy qism

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qishloq xo'jaligida innovatsion faoliyatni moliyaviy tahlil qilish oddiy hisob-kitoblar bilan cheklanmaydi, balki tizimli, kompleks va chuqur yondashuvni talab etadi. Chunki innovatsiyalar dastlabki bosqichda katta hajmdagi investitsiya va yuqori xarajatlarni talab qilishi bilan xarakterlanadi, ammo o'rta va uzoq muddatli istiqbolda ular ishlab chiqarish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi, mahsulot tannarxini kamaytiradi hamda xo'jaliklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi. Mazkur jarayonda innovatsion texnologiyalarni joriy etish nafaqat ishlab chiqarish hajmining ortishiga, balki resurslardan samarali foydalanish, energiya tejamkorligini ta'minlash va ekologik barqarorlikka erishishga ham xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, innovatsion loyihalarni moliyaviy baholashda zamonaviy usullar — sof joriy qiymat (NPV), ichki rentabellik darajasi (IRR), pul oqimlarining barqarorligi hamda risk ko'rsatkichlaridan foydalanish investitsion qarorlarning aniqligi va samaradorligini oshiradi.

Jadval-1

Qishloq xo'jaligida innovatsion loyihalarni moliyaviy baholash ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	Mazmuni	Afzalliklari	Qaror qabul qilishdagi ahamiyati
NPV (Sof joriy qiymat)	Kelajakdagi pul oqimlarining diskontlangan qiymati va boshlang'ich investitsiya o'rtasidagi farq	Investitsiyaning real qiymatini ko'rsatadi	$NPV > 0$ bo'lsa loyiha qabul qilinadi
IRR (Ichki rentabellik darajasi)	Investitsiya rentabelligini ifodalovchi diskont stavkasi	Loyihaning daromadlilik darajasini aniqlaydi	$IRR >$ kapital qiymati bo'lsa loyiha samarali
Pul oqimlari barqarorligi	Loyihaning davrlar kesimidagi tushum va chiqimlar muvozanati	Risk darajasini kamaytiradi	Barqaror pul oqimi – ishonchli loyiha belgisi
Risk indeksi	Loyihaning tavakkalchilik darajasini baholash ko'rsatkichi	Noaniqliklar ni hisobga oladi	Past risk – yuqori ustuvorlik
ROI (Investitsiya rentabelligi)	Olingan foydaning investitsiyaga nisbati	Tezkor baholash imkonini beradi	ROI yuqori bo'lsa loyiha jozibador
Payback Period (Qaytish muddati)	Investitsiyaning qoplanish muddati	Likvidlikni baholashga yordam beradi	Qisqa muddat – afzal loyiha

Ushbu jadvaldan ko'rinib turibdiki, innovatsion loyihalarni baholashda birgina ko'rsatkich bilan cheklanib qolish yetarli emas.

Masalan, NPV loyihaning umumiy qiymatini aniqlasa, IRR uning rentabellik darajasini ko'rsatadi. Shu bilan birga, pul oqimlarining barqarorligi va risk indeksi loyihaning xavfsizlik darajasini baholash imkonini beradi.

Xulosa va takliflar

Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, qishloq xo'jaligida innovatsion faoliyatni samarali rivojlantirish bevosita uning moliyaviy jihatdan to'g'ri baholanishiga bog'liq. Innovatsiyalar dastlab yuqori xarajatlarni talab qilsa-da, ular o'rta va uzoq muddatda ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, tannarxni pasaytiradi hamda xo'jaliklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi.

Yuqoridagi ilmiy xulosalar asosida quyidagi amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq:

1. Qishloq xo'jaligi korxonalarida innovatsion loyihalarni tanlash va baholash jarayonida yagona moliyaviy mezonlar tizimini (NPV, IRR, rentabellik darajasi, risk indeksi) joriy etish zarur. Bu investitsiya qarorlarining shaffofligi va samaradorligini ta'minlaydi.

2. Tomchilatib sug'orish tizimlari, agro-raqamli platformalar, aqlli monitoring texnologiyalari hamda energiya tejamkor uskunalarni keng joriy etish uchun imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va lizing mexanizmlarini rivojlantirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. "Qishloq xo'jaligi korxonalari to'g'risida"gi qonun hujjatlari to'plami.

2. Mirziyoyev Sh.M. "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni.

3. Burxanov. A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. Darslik. – Toshkent: "Adolat", 2025.

4. Vahobov A.V., Jumanov A. Moliyaviy tahlil. Darslik. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2019.
5. G.Turayeva. Agrokansalting-O'quv qo'llanma-Toshkent 2026.
6. Xusanov, H. (2025). Yangi O 'zbekistonda milliy musiqa madaniyatining ahamiyati. *Inter education & global study*, 3(1), 503-510.
7. Sodiqov, I. (2025). San'at oliygohlarida yosh rejissyorlarni kasbiy mahoratini va innovatsion kompetentligini rivojlantirish. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (2), 336-341.
8. Isroilova, X. (2023). O 'zbek folklorshunosligining rivojlanishida folklorshunos olimlarning qo 'shgan hissalar. *Oriental Art and Culture*, 4(3), 800-811.
9. Mo'Minova, L. R. (2023). Kommuna Ismoilova bastakorlar bilan hamkorlik an'analari. *Oriental Art and Culture*, 4(2), 868-873.
10. Ikramov, S. N. (2023). Etyud aktyorlik mahoratining badiiy omili sifatida. *Oriental Art and Culture*, 4(2), 844-849.
11. O'Xusanov, H. (2024). O 'zbek musiqa san'atining o 'ziga xos xususiyatlari va zamonaviy masalalar. *Inter education & global study*, (8), 413-422.
12. Isroilova, X. (2023). Marosim va udumlarning nazariy xususiyatlari xususida. *Oriental Art and Culture*, 4(1), 622-625.
13. Mo'Minova, L. R. (2023). Results of focusing on art and culture in the new Uzbekistan. *Экономика и социум*, (10 (113)-2), 244-247.
14. Ikramov, S. N. (2024). Badiiy asarlar asosida rejissorlik etyudi yaratishning o 'ziga hosligi. *Oriental Art and Culture*, 5(1), 111-117.
15. Xusanov, H. (2021). Historical stages of Uzbek national singing art. *Интернаука*, (22-4), 59-60.

